

Маркетологи інформують...

Останнім часом у суспільстві все частіше актуалізується проблема поводження з відходами. Кожен пересічний громадянин на власні очі бачить переповнені сміттєві контейнери біля своїх домівок, захаращені парки, ліси, річки та водойми. Країна вкривається шаром сміття. З іншого боку, теперішнє законодавство та спроби створити сучасну систему поводження з відходами не дають бажаних результатів. До того ж кожного року через відсутність такої системи втрачаються до 3 млн т корисної вторинної сировини, зокрема відходів упаковки у вигляді макулатури, склобою, металевих та полімерної упаковки. Редакція неодноразово торкалася цієї проблеми. У цьому номері в розділі «Маркетологи інформують...» зібрані та наведені дані досліджень ринку твердих побутових відходів та відходів упаковки. У них проаналізовано стан ринку таких відходів в Україні та європейських країнах, сформульовано шляхи вирішення цієї проблеми.

Переробка полімерних відходів

Компанія **Ecorrog GmbH** провела дослідження «Європейський ринок сортування та переробки полімерних матеріалів». За їх результатами в Європі сьогодні діє 1200 заводів, які сортують та переробляють відходи різноманітних виробів із полімерних матеріалів. Відповідно до Директиви 94/62/ЄС «Про упаковку та відходи упаковки» всі країни ЄС повинні утилізувати 22 % відходів полімерних виробів, у тому числі відходів упаковки. Однак уже сьогодні існує пропозиція, яка поки що тільки розглядається, до 2025 р. збільшити цю норму до 55 %. На жаль, сьогодні жодна країна в Європі не може доповісти, що вже досягла цієї норми або може досягти її в найближчому майбутньому без суттєвих перебудов переробної галузі.

У дослідженні Ecorrog GmbH зазначено, що в деяких країнах все ще продовжують спалювати певну частину твердих побутових відходів, зменшуючи тим самим кількість вторинної сировини, яку можна повернути у промисловість. Так, наприклад, Швейцарія повертає у виробництво тільки 10 % полімерних відходів, спалюючи іншу їх частину. Саме тому експерти прогнозують, що в наступні 10 років у Європі будуть введені в експлуатацію приблизно 300 підприємств з переробки полімерних відходів із загальною потужністю 5,2 млн т вторинної сировини. Це свідчить про те, що в межах сектора утилізації відходів саме вторинна переробка полімерних відходів стане важливим зростаючим ринком у наступні роки.

Тверді побутові відходи в Україні

Міжнародна фінансова корпорація **IFC**, **Група Світового банку**, завершила дослідження та видала звіт «Тверді побутові відходи в Україні: потенціал розвитку». Автори зауважують, що їх дослідження стосуються періоду 2011–2012 рр. із поновленням їх упродовж 2013–початку 2015 рр.

Щороку в Україні утворюються близько 500 млн т усіх відходів. Це на душу населення трохи більше 10 т, тоді як у країнах-членах ЄС – тільки 4,9 т. З цих відходів частка ТПВ становить лише 2–3 %, або 12–13 млн т, інші є промисловими відходами.

За даними Державної служби статистики України, у період з 2000 до 2010 р. річний обсяг утворення ТПВ зріс на 70 %. У 2000 р. в Україні в середньому на душу населення вироблялося 180 кг ТПВ, а у 2010 р. – вже 270 кг. Але ці показники нижчі за середньоєвропейські – 503 кг на душу населення на рік.

За різними даними рівень переробки ТПВ коливається в межах 3–8 %, тоді як у Європі цей показник становить до 60 %. В Україні понад 90 % ТПВ направляють на полігони та звалища, які за підрахунками займають 10 тис. га землі, а це близько 6700 таких місць. В Україні діє один сміттєспалювальний завод (потужність 300 тис. т ТПВ на рік).

Цікаво порівняти морфологічний склад ТПВ (у відсотках), який наводиться у звіті за даними Шостого національного повідомлення України з питань зміни клімату та Євростату, в Україні та країнах Європи.

Треба зауважити, що основні вторинні ресурси, а вони за цими даними складають до 35 %, заходять та спалюють, а повертають у виробництво лише 2–3 % ТПВ.

Нормативно-правова основа поводження з ТПВ в Україні сьогодні базується на Законах України «Про відходи» та «Про охорону навколишнього природного середовища». На жаль, поза законами залишилось поводження з відходами упаковки. Воно було замінене Постановами Кабінету Міністрів України, зокрема Постановою № 915. Але через розбіжності з Директивою 94/62/ЄС і впровадження системи розширеної відповідальності виробника зокрема результати виконання положень цих постанов Уряду не дали позитивних результатів.

Незважаючи на те, що роздільний збір ТПВ в Україні, який є одним з основних принципів Директиви 94/62/ЄС,

Відходи	Україна	Західна Європа	Східна Європа
Харчові	44	24	30
Папір, картон	13	31	22
Полімери	11	13	6
Скло	9	8	10
Метал	2	–	–
Інші	21	24	32

з кожним роком охоплює все більше міст і містечок (у 2004 р. – 5; 2010 р. – 53; 2011 р. – 130; 2012 р. – 185; 2013 р. – 503), сьогодні ним охоплено лише близько 2 % від загальної кількості населених пунктів.

У звіті сформульовано довгострокову мету розвитку галузі поводження з ТПВ, яка полягає в досягненні чинних у ЄС стандартів переробки відходів, які частково вже є обов'язковими для дотримання відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Основними при цьому є такі кроки:

- забезпечення екологічно безпечного поводження з ТПВ (зокрема, дотримання вимог до полігонів для захоронення відходів);
- упровадження на практиці ієрархії поводження з ТПВ, відповідно до якої перевага надається запобіганню утворення ТПВ, їх переробці та утилізації, а не спалюванню та захороненню відходів;
- повноцінне застосування принципу «забруднювач платить»;
- поетапне досягнення цільових показників роздільного збирання відходів та переробки найважливіших фракцій, які підлягають повторному використанню;
- досягнення показників роздільного збирання відходів та переробки на рівні 60 та 50 % від загального обсягу ТПВ відповідно – це одні з найважливіших показників;
- забезпечення переробки упаковки та відходів упаковки на рівні 55 % згідно з Директивою ЄС щодо пакувальних матеріалів № 94/62/ЄС та переробки будівельних відходів на рівні 70 % згідно з Директивою № 2008/98/ЄС.

Наприкінці звіту його автори прогнозують, що розвиток галузі ТПВ в Україні може відбуватися за двома сценаріями: інерційним та інноваційним. Перший з них передбачає збереження поточної ситуації та означає, що у майбутньому показники переробки залишаться на рівні 7–8 %, тоді як чимраз більші обсяги ТПВ вивозитимуться на діючі та нові полігони. Інноваційний сценарій передбачає застосування новітніх технологій переробки й моделей управління галуззю.

Проект Закону

В Німеччині, як інформує Lebensmittel Zeitung, розробити проект закону, метою якого є розширення системи утилізації використаної упаковки, включаючи одноразові контейнери, наприклад, пакети з-під фруктових соків. Законом передбачається обов'язкова і постійна спеціальна маркування упаковки, причому маркування повинно бути чітко видно в умовах первинної реалізації. Однак промислові експерти вважають вимоги такого надмірного етикетування проблематичними в межах законодавства ЄС, з їхньої точки зору, це може призвести також до обмеження торгівлі.

Проект ЄБРР у системі управління ТПВ

Міжнародна фінансова організація – Європейський банк реконструкції та розвитку – у грудні 2015 р. провела слухання щодо виконання першого етапу проекту «Підтримка інвестицій у систему сталого управління ТПВ та їх переробки в Україні».

Проект фінансується багатостороннім донорським фондом ЄБРР–Україна для стабілізації та сталого розвитку, що складається з внесків Данії, Фінляндії, Франції, Німеччини, Японії, Нідерландів, Польщі, Швеції, Швейцарії, Великої Британії та США. Реалізується проект незалежною консалтинговою компанією **Ramboll Denmark**

А/С (Данія), яка має більш ніж 40-річний досвід роботи у наданні консалтингових послуг з питань управління відходами.

Покращення системи управління ТПВ є важливим елементом зусиль для зменшення негативного впливу відходів на довкілля та здоров'я людини, а також для підвищення ресурсоефективності економіки України. Ключовими засобами досягнення мети є збільшення обсягів збирання ТПВ та зміна пріоритетів в управлінні відходами. Варто не тільки зосереджувати увагу на зменшенні захоронення відходів, але й запобігати їхньому утворенню, використовувати повторно, переробляти у нові матеріали та вироби.

Основна мета проекту полягає у виявленні інвестиційних можливостей, а також бар'єрів, які стоять на заваді покращенню системи управління ТПВ в Україні.

Вім ван Бройсегем, керівник команди фахівців-виконавців проекту з компанії Ramboll, у доповіді «ТПВ в Україні – пропонується стратегічний план реформ» та Біллі Мур з компанії Ramboll у доповіді «ТПВ в Румунії – практичний приклад нового члена ЄС: основні політичні інструменти» намалювали реальну картину ситуації з ТПВ в Україні.

Найголовніша біда, на думку керівників проекту, полягає у відсутності в Україні Національної стратегії поводження з ТПВ, яка визначала б головні цілі, завдання та методи вирішення проблеми в сферах регуляції, економіки, фінансового забезпечення та соціального впливу. Така стратегія в Україні відсутня, а наявні документи не відповідають європейським Директивам.

Натомість Угода, яку Україна підписала з ЄС (п. 3.6.5), зобов'язує Україну розробити Національну стратегію щодо відходів, яка насамперед відповідала би трьом Європейським директивам (щодо відходів; щодо полігонів; щодо відходів гірничорудної промисловості).

Відповідно до Національної стратегії має бути побудована законодавча база, одним з елементів якої повинен бути Законопроект «Про запровадження розширеної відповідальності виробників продукції в упаковці». Ця стратегія та українські закони повинні передбачити кілька загальновідомих принципів. Серед них найголовніший – «за-

бруднювач платить». Реалізує цей принцип система розширеної відповідальності виробника, за якою виробник продукції в упаковці фінансує збір та підготовку до сортування та переробки ТПВ.

До того ж важливо, щоб були враховані принципи: запобігання, самодостатності, доцільності. Треба розуміти, що важливою є така послідовність кроків у вирішенні проблеми: Стратегія; Політика; Інструменти.

Виконавці проекту визначили, що в Україні використовують близько 1 млн т макулатури, з яких, на жаль, понад 30 % імпортують. Постановою Кабміну № 915, яку наразі скасували, були встановлені надвеликі тарифи на збирання та утилізацію ТПВ. До того ж досі не визначений головний державний орган, який відповідав би за розробку та впровадження Національної стратегії поводження з відходами. Такий центральний орган має встановлювати норми переробки та утилізації відходів, організувати контроль за їх виконанням. Місцеві органи влади за допомогою бізнесу повинні організувати роздільне збирання ТПВ, їх сортування та підготовку до переробки. Вартість цих послуг – завдання ринкових механізмів.

Усі ці питання стали предметом обговорення на слуханнях в ЄБРР у рамках Круглого столу, на якому виступили представники державних органів, громадських організацій та бізнесу.

Вивчивши на першому етапі проекту політику у сфері поводження з ТПВ в Україні та нормативно-правове забезпечення, зібравши необхідну інформацію щодо обсягів та видів ТПВ, що утворюються, та визначивши основні зацікавлені сторони на ринку, планується приступити до другого етапу.

Він повинен включати розробку пілотних інвестиційних проектів поводження з ТПВ, для яких будуть проведені аудити з ефективності використання ресурсів та розроблені попередні техніко-економічні обґрунтування. Крім того, планується за підтримки ЄБРР провести політичний діалог для усунення політичних та нормативно-правових бар'єрів на шляху до інвестування в систему управління відходами.

Европейская комиссия меняет правила

После целенаправленных исследований и консультаций Европейская комиссия ЕС подготовила предложения по внесению изменений в ряд Директив ЕС, среди которых: Директива 2008/98/ЕС по отходам и Директива 94/62/ЕС по упаковке и отходам упаковки.

В Пояснительном Меморандуме Еврокомиссия отмечает, что сегодня экономика Евросоюза теряет значительное количество потенциального вторсырья, которое попадает в потоки отходов. В 2013 г. общее количество отходов в ЕС достигало примерно 2,5 млрд т, 1,6 млрд т из которых не были повторно использованы или переработаны и, следовательно, были утрачены для европейской экономики. Подсчитано, что дополнительно можно перерабатывать или повторно использовать 600 млн т. Как пример, только 43 % муниципальных отходов Евросоюза были переработаны, а остальные вывезены на мусорные свалки (31 %) или сожжены (26 %). Таким образом, Евросоюз упускает большие возможности по повышению эффективности использования ресурсов и созданию экономики более замкнутого цикла.

Что касается управления отходами, то здесь также наблюдается большая разница между государствами-членами Евросоюза. В 2011 г. 6 государств-членов ЕС вывозили менее 3 % своих муниципальных отходов на мусорные свалки, в то время как 18 вывозили более 50 %, а некоторые — более 90 %. Такую неравномерную ситуацию необходимо в срочном порядке исправлять.

Последние тенденции демонстрируют возможность дальнейшего прогресса в сфере эффективного использования ресурсов, а также то, что это может принести крупные экологические, экономические и социальные выгоды. Обращение отходов во вторичное сырье существенно увеличивает эффективность использования ресурсов и замыкает цикл экономики с многооборотным использованием продукции.

Целевые показатели, юридически обязательные согласно законодательству ЕС по отходам, являются ключевой движущей силой для усовершенствования практики управления отходами, стимуляции инноваций в области переработки, ограничения вывоза отходов на мусорные свалки и поощрения изменения потребительского поведения. Дальнейшая работа в области политики обращения с отходами может принести существенные выгоды: устойчивый рост и создание рабочих мест, снижение эмиссии парниковых газов, непосредственная экономия, связанная с лучшей практикой управления отходами, а также очищение окружающей среды.

Были проанализированы технологические, социально-экономические аспекты и аспекты экономической эффективности, связанные с имплементацией и дальнейшей разработкой законодательства ЕС по отходам.

Основные предложения по внесению изменений в законодательство ЕС по отходам таковы:

- увеличение целевых показателей подготовки к повторному использованию и переработке муниципальных отходов до 65 % к 2030 г.;

- увеличение целевых показателей подготовки к повторному использованию и переработке отходов упаковки до 75 % к 2030 г. и упрощение серии целевых показателей;
 - постепенное ограничение вывоза муниципальных отходов на мусорные свалки до 10 % к 2030 г.;
 - более масштабная гармонизация и упрощение законодательной базы по побочным продуктам и статусу «прекращения состояния отходов»;
 - введение новых мер по способствованию предотвращению, включая предотвращение пищевых отходов, и повторного использования;
 - введение минимальных рабочих условий для Расширенной ответственности производителя;
 - введение Системы заблаговременного предупреждения для отслеживания соответствия целевых показателей переработки;
 - упрощение и упорядочение обязательств по отчетности.
- Введение этих предложений к Директивам ЕС по отходам даст следующие выгоды:

- сокращение административной нагрузки, особенно для небольших учреждений или предприятий, упрощение и более легкая имплементация, в том числе и придерживаясь подходящих целевых показателей;
- создание рабочих мест — к 2035 г. можно создать 170 тыс. прямых вакансий, большинство из которых невозможно деллокализовать за пределами ЕС;
- сокращение эмиссии парниковых газов — в период с 2015 по 2035 г. в размере более 600 млн т;
- снижение общей потребности в материалах примерно на 20 % и соответственно прирост ВВП примерно на 3 %;
- чистая экономия для бизнеса в ЕС до € 600 млрд, или 8 % их годового оборота, благодаря улучшению дизайна с точки зрения экологии, предотвращению образования и повторному использованию отходов;
- положительное влияние на конкурентоспособность между сектором управления отходами и сектором переработки ЕС, а также на производственный сектор ЕС (оптимизированные схемы расширенной ответственности производителя, пониженные риски, связанные с доступом к сырьевым материалам);
- повторное вливание в экономику ЕС вторичных сырьевых материалов, которые, в свою очередь, сократят зависимость ЕС от импорта сырьевых материалов. *Ж*